

Kaszárnyától a Campusig

Megyeri-Pálffi, Zoltán

Kaszárnyától a Campusig: A Kassai úti laktanya rövid története

DEBRECENI SZEMLE 35 : 4 pp. 464-479. , 16 p. (2017)

Publication:3309493 Admin approved Core Journal Article (Article) Citing papers: 1 Independent citation count: 1 Self citation count: 0

Debreceni S Z E M L E

Tudomány
és kultúra

2017/4

Szerkesztik:

ifj. Barta János *főszerkesztő* Kovách Ádám *főszerkesztő-h.*
Bazsa György *szerkesztőbizottsági elnök*
Angi János, Baráth Béla, Pallai László, Papp Gábor,
Pusztai Gábor, Rácz István, Udvardy Antal, Virágos Márta

A szerkesztőség címe:

Debreceni Szemle, Szerkesztőségi titkárság
Dancs Ágnes *kuratóriumi és szerkesztőbizottsági titkár*
Debrecen, Egyetem tér 1.
Postacím: 4002 Debrecen, Pf. 400
Telefon: 06 (52) 512-900/22133, 22388 mellék
E-mail: szemle@unideb.hu
URL: <http://szemle.unideb.hu>

Kiadja:

A „Debreceni Szemle” Alapítvány

Kuratórium és Szerkesztőbizottság:

Orosz István <i>elnök</i>	Bazsa György <i>alelnök</i>
Abádi Nagy Zoltán	Jávor András
Beck Mihály	Mazsu János
Bitskey István	Sipka Sándor
Gaál Botond	Szabó József
Gergely Pál	Virágos Márta

2014-től megjelenik negyedévente a
<http://szemle.unideb.hu> weboldalon is

Előfizethető, illetve a megjelenés támogatható

A Debreceni Szemle Alapítvány 11625009-07950000-25000006
sz. számláján, illetve a szerkesztőségi titkárságon készpénzben.
Éves előfizetési díj 2.000 Ft.
Külföldre (kivéve a környező országokat): 80 USD, ill. 60 EUR.
Árusítás: Alternatív Könyvesbolt, Debrecen, Hatvan u. 1.

DEBRECENI SZEMLE

TUDOMÁNY ÉS KULTÚRA

Debrecen és a régió tudományos műhelyeinek folyóirata

XXV. ÉVF.

ÚJ FOLYAM

2017. IV. NEGYEDÉV

Az első folyam 1927-től 1944-ig jelent meg.

200 ÉVE SZÜLETETT ARANY JÁNOS

<i>Dezső Kinga: Arany, a Toldi költője</i>	401
<i>Kiss Csaba: Arany János a magyar és az egyetemes zenekultúrában</i>	412
<i>iff. Barta János: A walesi bárdok megzenésítéséről</i>	418
<i>Arany János emlékhelyek régióinkban</i>	421

100 ÉVE SZÜLETETT SZABÓ MAGDA

<i>Bakó Endre: Szabó Magda színpadi bemutatóinak debreceni fogadtatása és sajtóvisszhangja</i>	426
<i>Jablonczay Tímea: Szabó Magda meséi – Egy vándorkiállítás margójára</i>	439

TANULMÁNYOK DEBRECENRŐL

<i>Tárczyné Mányi Sarolta: Debreczeni Képes Kalendárium</i>	
<i>A kéziratban maradt 1949-es kötet</i>	445
<i>Megyeri-Pálffy Zoltán: Kaszárnától a Campusig –</i>	
<i>A Kassai úti laktanya rövid története</i>	464
<i>Venkovits Balázs: Kelet és nyugat határán: külföldi utazók</i>	
<i>Magyarországon és Debrecenben a 19. század első felében</i>	480
<i>S. Fülöp László: Tholdy Pál debreceni nótárius és rokonsága</i>	492
<i>Tóth Eszter – Kiss Marietta: A külföldi hallgatók elégedettségi felmérése a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán</i>	499

KÖNYVSZEMLE

<i>Gyorsan haza! Szkoro damoj! Szoboszlai György főhadnagy szovjet hadifogságban írt naplója 1946–1947 (Kornyané Szoboszlai Ágnes, Kornya István szerk.) (Pallai László)</i>	512
<i>Precíziós nemesítés (Balázs Ervin, Dudits Dénes szerk.) (Bíró Sándor)</i>	517
<i>Fehér György: Darányi Ignác élete (1849–1927) (Tóth Tibor)</i>	522
<i>E számunk szerzői</i>	528
<i>Contents</i>	529
<i>A Debreceni Szemle XXV. évfolyamának tartalomjegyzéke</i>	530

Megyeri-Pálffi Zoltán

Kaszárnyától a Campusig A Kassai úti laktanya rövid története

Előszó

Debrecen – sok magyar és európai városhoz hasonlóan – a 19. századi, polgárosodással összefüggő változások során nyerte el ma is meghatározó arcát. A városkép a 19–20. század során jelentősen változott, aminek köszönhetően Debrecen nagyvárossá vált, ugyanakkor sajátos miliójét, a civilvilágot is megőrizte. A nagyvárossá válás egyik fontos fokmérője az építészeti környezet, amelyben az egyes épületeknek és az épületcsoportoknak alapvető szerepe van. E tanulmány¹ egy olyan debreceni épületegyüttest mutat be – a Kassai úti Campus területét –, amely ma is tükrözi létrejötté idejének jellegzetességeit, felépítésének okait, s az elmúlt évtizedek változásait egyaránt. Mindennek köszönhetően a város egy karakteres szegletében találja magát az, ki arra jár.

A laktanyaépítés előzményei

A Kassai úti laktanya felépítésének szükségessége alapvető összefüggésben állt katonák elhelyezésének 19. századi lehetőségeivel, s azok változásával. Míg korábban bevett gyakorlat volt, hogy a lakosságnál szállásolták el a katonákat – s ez a debreceni civilházak építészeti formálásában is hatással volt az ún- katonaszobák kialakításával (Sápi, 1972: 43.) – addig az 1867-es kiegyezés után a hadügy monarchiabeli sajátosságainak² és a véderőről szóló 1868. évi XL. törvény-cikken alapuló modernizációjának köszönhetően a laktanyaépítésben látta a megoldást az állam.³ (Szabó, 2005) A községek – felismerve a gazdasági elő-

¹ Jelen munka rövidebb változata egy korábban publikált, hasonló című munkámnak. Vö. Megyeri-Pálffi Zoltán: *Kaszárnyától a Campusig* in: Interdiszciplinaritás a régiónkutatásban III., szerk.: Bartha Ákos – Szálkai Tamás, Debrecen, 2013, 93–117.

² Az Osztrák-Magyar Monarchia fegyveres ereje a hadseregből, a haditengerészetből, a honvédségből és a népfelkelésből állt. Hadseregen a császári és királyi (K. und K.) közös hadsereget, honvédségen a magyar királyi Honvédséget és az osztrák császári és királyi hadsereget (Landwehrt) kellett érteni. A népfelkelés pedig olyan önkéntesekből állt, akik valamilyen okból nem tartoztak a honvédség, a hadsereg és a haditengerészet állományába. (Szabó, 2005)

³ Jól jelzi ezt a közös hadsereg (haditengerészet) és a honvédség beszállásolásáról szóló 1879. évi XXXVI. törvénycikkhez fűzött miniszteri indokolás is. Országgyűlési

nyöket – törekedtek arra, hogy területükön helyezték el a hadsereg különböző egységeit. Debrecen is ezt szorgalmazta, s a 19. század negyedik negyedére már több laktanya is felépült a városban, otthont adva mind a magyar honvédeknek, mind a közös hadsereghez tartozó egységeknek.

A Vilmos huszár laktanya

A Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában (MNL HBML) fellelhető iratokból arra lehet következtetni, hogy már az 1880-as években fellelhető az, hogy Debrecenben közös lovassági laktanyát építsenek.⁴ A város a 7. „II. Vilmos német császár és porosz király” Huszárezred 6. lovasszázadának és tartalékkeretének befogadására készült, amely egyike volt a Habsburg Birodalom tizenkét huszárezredének. (Rády József Huszárbandérium honlapja)

A lovassági laktanyának kijelölt terület a várostól északkeletre, a Hadház felé vezető út mentén található majorsági földekre esett. 1886 novemberében a területet egy polgári és katonai személyekből álló vegyes bizottság megvizsgálta, s helyszíniként elfogadta. Ezt a honvédelmi miniszter 1889. november 28-án 39650. szám alatt kelt rendeletével megerősítette. Az előkészületek megkezdődtek, mégis a terület kiválasztását illetően 1897-ben újabb vegyes bizottsági vizsgálatra került sor. Az ok a csapatkórház elhelyezése körüli kérdésekben és az 1879-es beszállásolási törvény 1895-ös módosításában rejlett.⁵ A város 1897. március 22-én kelt végzéssel kiállította és összehívta azt a bizottságot, amely a katonai és mérnök tagokkal 1897. március 23–24-én ismételten áttekintette a már kijelölt terület adottságait, illetve az elhelyezés újabb lehetőségeit. A bizottság először a majorsági földeken kijelölt területet tekintette meg. A jegyzőkönyvhöz csatolt helyszínrajzon (1. kép) ezt az I. szám jelöli. A tárgyalás alkalmával a bizottság katonai tagjai több szempontból is kifogásolták a terület adottságait. A szomszédos református temetőt, a szemben lévő sertés telepet, a terület földrajzi elhelyezkedését, illetve a talajvíz vizsgálat rossz eredményeit hozták fel többek között a területtel szemben, így végül a helyszín elvetését javasolták. S ezek a jellemzők akként is fennálltak, hogy a kijelölt területet az eredeti tervek-

Nyomtatványok. Képviselőház – Irományok (KI), IV. kötet, Pest, 1878, (Irom. 92.), 374.

⁴ MNL HBML IV.B. 1405/f. 1. d. A közgyűlési jegyzőkönyve szerint a város a 42/1228.1884. bkg. szám alatt elhatározta a lovassági laktanya építését. MNL HBML IV.B.1403/a 17. kötet (lásd 9/876.1896. sz. alatt)

⁵ 1895. évi XXXIX. törvénycikk a közös hadsereg (haditengerészet) és a honvédség beszállásolásáról szóló 1879. évi XXXVI. törvénycikk némely szakaszának módosításáról, amelynek 4.§-a a laktanyák minőségét és elhelyezését újra szabályozta, s elrendelte, hogy az alkalmas épületeket, illetve új laktanyák építési területeit polgári és katonai vegyes bizottság vizsgálja meg, s majd ez alapján a honvédelmi miniszter határoz.

hez képest 190 méterrel eltolták északkeleti irányban a Hadházi országút, a mai Kassai út mentén. A katonai tagok az 1879-es beszállásolási törvény végrehajtása körében kiadott Útmutatásra alapozták kifogásaikat. Az Útmutatás pontosan meghatározta, hogy a különböző típusú laktanyákat, hol és hogyan kell elhelyezni, milyen épületekkel, milyen adottságú területeken.⁶ Ez alapján – illetve a temető és a sertéstelep közelsége, valamint a kútvizek rossz minősége miatt – valóban alkalmatlannak mutatkozott a Hadház út menti terület a lovassági laktanya felépítésére.

Az említett vegyes bizottság ezt követően a városban számításba vehető többi területet tekintette meg. A mellékelt helyszínrajzon a II. szám a debreceni lóvásárteret jelzi. Ez a lovassági laktanya felépítésére kijelölt másik terület azonban mélyebben feküdt környezeténél, ezért talajszintjének 70–80 cm-es megemelése lett volna szükséges. A terület előnyeként jegyezték meg a bizottság katonai tagjai, hogy a nyulasi gyakorlótérrel szomszédos, illetve a sámsoni gyakorlótérre innen a Nagyerdőn keresztül vezet egy út, továbbá a területet övező fasor véd az erős szelektől, mégis biztosítja az átszellőzést. Ezen kedvező jellemzők miatt a katonai tagok javasolták e területet a lovassági laktanya elhelyezésére. Ugyanakkor az ettől északra elhelyezkedő, a helyszínrajzon III. számmal jelölt területre is felhívták a figyelmet. Bár ez a terület észak felé nyitott, így a szélviszonyai rosszak, illetve a várostól távolabb esik, mégis figyelembe vehető. A helyszínrajzon a IV. számmal jelzett, a nyulasi barakkoktól északra fekvő terület ellen pedig az szólt, hogy a várostól még távolabb helyezkedik el és a barakkok lebontása költséges, valamint az ott húzódó árkokat a legénység árnyékszékként használta. Mindezen jellemzőket figyelembe véve a bizottság katonai tagjai a lovassági laktanya felépítésére a legalkalmasabb helyet a lóvásárter területében látta. A csapatkórház elhelyezésére pedig az V. számmal jelzett, városi közkórház melletti területet tartotta alkalmasnak. A VI. számú terület – a Libakertben – az István gőzmalommal szembeni elhelyezkedése miatt szintén alkalmatlannak bizonyult. Összességében tehát a katonai tagok a lóvásárteret és a városi közkórház melletti területeket javasolták.

A város által kijelölt bizottsági tagok azonban a már megtörtént előkészületek miatt (kisajátítás elindítása), illetve hivatkozva arra, hogy a Hadházi út menti majorsági területeket már a honvédelmi miniszter is elfogadta korábban, ragaszkodtak ehhez a területhez. Ezen kívül kérték, hogy a csapatkórház ügyét különítsék el a laktanyaétól, ezért vállalták, hogy a két létesítmény egyidejűleg üzembe vehető lesz.⁷

⁶ *Útmutatás az ujonnan építendő laktanyák tervezésére, a fennálló vagy átalakítandó épületek megbírálásának elveire vonatkozó függelékekkel együtt.* (A beszállásolási törvény 5. §-ához.), Budapest, 1879 (továbbiakban: Útmutatás)

⁷ A katonai tagok azonban további érvelésbe nem bocsátkoztak, jelezve, hogy az elhatározás a felsőbb szervekre tartozik. Vö. Bizottsági jegyzőkönyv, Debrecen, 1897.

Az 1898-as esztendőből a város közgyűlési jegyzőkönyve már azt jelzi, hogy az építkezés megkezdődött a majorsági földeken a Hadházi út mentén. A kisajátítást tovább folytatták, hiszen a területet az eredetihez képest északkelet felé eltolták. Az így felszabaduló, már korábban, az először kijelölt területhez kisajátított telkek eladásáról döntöttek. A város a 6787/1898. számú tanácsi határozattal kihirdette a kivitelezésre kiírt verseny győzteseit.⁸ Debreceni építési vállalkozóktól érkeztek az ajánlatok, illetve a nagykanizsai Hirschel Edétől, aki valamennyi munka egyedüli elvégzésére ajánlkozott, s mellé 10 % kedvezményt biztosított, mégis a város a – némileg drágább ajánlatokat tevő – helyi vállalkozókat hirdette ki győztesként.

A munkálatok 1898 őszén megkezdődtek, s a következő évben is folytak. A felülvizsgálati jegyzőkönyvek szerint az építés egészen 1899 végéig eltartott. Az építkezés során az eredeti tervekhez képest kisebb és egy-egy épület tekintetében viszonylag nagyobb változtatásokat is eszközöltek gyakorta a költségek csökkentése érdekében.⁹ Az építkezés költségeit a város állta, amelyhez ún. nagykölcsönt vett fel. Ennek kerete azonban csakhamar kimerült, így a kivitelezők felé több mint 70 ezer koronás tartozása keletkezett a városnak. 1902-ben a város a fennmaradó fizetési kötelezettségeinek teljesítésére ún. függőkölcsön felvétele mellett döntött, amelyet a belügyminiszter jóváhagyott azzal, hogy a szükséges összeget a községi adót pótló alapból fedezzék, s 1904-től kezdődően tíz év alatt kamatmentesen fizessék vissza.¹⁰ Az elkészült laktanyát a császári és királyi honvéd kincstár évi 30874 forint haszonbér fizetése mellett 1899. szeptember 6-án vette át bérletbe. (Papp, 1997: 99.)

A laktanya területe és épületei

Az országban ebben az időben épült laktanyákhoz hasonlóan a debreceni lovasági laktanya is pavilonrendszerben épült. (2. Kép) Ennek köszönhetően a különböző funkciójú épületek elkülönülve álltak a laktanya területén, s körülvették az ún. alakulóteret (Formirungs-Platz), amely a gyakorlatozást szolgálta. Ahogy az 1879-es laktanya építési Útmutatás fogalmazott 427. pontjában: „...törekedni kell, hogy minden laktanyában egy négyszögű vagy egyenszög alapformájú tér, (utóbbinál a szélesség és hosszúság közötti arány körülbelül 1:2 legyen), a laktanyában szállásolt csapatoknak, lövegeikkel és járműveikkel

március 23-24., „a cs. és kir. 7. hadtest parancsnokság, illetve a f. é. márc. 16-ról kelt 765 és 512 B.a.l. rendeletek alapján” MNL HBML IV.B. 1405/f. 1. doboz

⁸ Vö. MNL HBML IV.B. 1403/a 19. kötet, 162/7862.1898., 205/10150/1898., 231/10551/1898., 248/11877.1898.

⁹ Vö. Felülvizsgálati jegyzőkönyvek: MNL HBML IV.B. 1405/b IV.25.1898

¹⁰ Vö. MNL HBML IV.B. 1403/a 23. kötet, 39/1446.1902., 102/5997.1902.; 24. kötet, 5/1129.1903.

együtt összpontosított fölállításban való alakulása, valamint a csapatoknak gyakorlatos kiképzése végett rendelkezésre maradjon.” Jól látszik ez az eredeti (3. kép), illetve a két világháború közötti időszakban az átépítések, felújítások, bővítések nyomán készült helyszínrajzokból. A 19. század végén 29 épület fogadta a beköltöző lovasságot, egy 1938-ban készült helyszínrajz viszont összesen 58 db, változó rendeltetésű épületet, illetve épületrészt különböztetett meg.

Az 1929. április 10-én felvett törzskönyvi adatokból részleteiben kiderül, hogy melyik épület, illetve azon belül a helyiségek, milyen rendeltetéssel bírtak, valamint miből épültek, milyen méretben.¹¹ (Papp, 1997: 99–100.) Bár a területet a katonaság részéről sok kritika érte az elhelyezés során, végül az előírásoknak teljesen megfeleltethető épületegyüttest valósítottak meg a helyszínen.

A lovassági laktanya főbejáratát a Hadházi (ország)útra, a mai Kassai útra nyitották meg, s erre a tengelyre szimmetrikusan helyezkedtek el az épületek jobbra, illetve balra egyaránt. A főtengelyben az ún. törzsepület helyezkedett el, amelyet korabeli képeslapokon Tiszti kaszinóként is neveztek. (4. kép)

Az egyemeletes törzsepület a 19. század végi historizáló építészet egyik szép példája. Az épület földszintjét valamennyi homlokzati síkon vakolat kváderezés teszi plasztikussá, amelyben zárókövel díszített félköríves keretezésű ablakok nyílnak. A főbejárat és az alakuló tér felé néző homlokzatok egyaránt hét, a legénységi épületek felől három nyílástengelyűek. A földszintet az első emeletől övpárkány választja el. Az első emeleti homlokzaton a kváderezés csak a sarkokon jelenik meg, s az így létrejövő faltükrökben helyezkednek el az emeleti ablakok, amelyek az oldalsó homlokzatokon és az első, illetve alakuló tér felőli homlokzat szélső rizalitjain konzolos szemöldökpárkányos keretet kaptak. Ezeket háromszög timpanon díszíti. A főbejárat felőli szélsőrizalitos homlokzaton sajátos hangsúlyt kap az első emeleten elhelyezkedő tiszti helyiség, amelynek három félköríves keretezésű, mellvédes ablakai között ma már nem láthatjuk a párosával elhelyezett korinthuszi fejezetes pilasztereket. Ellenben az alakulótér felőli homlokzaton megjelenő, de itt már öt hasonló ablaknyílás között a pilaszterek ma is láthatók.

Az oldalsó homlokzatok középrizalitja mögött lépcsőház húzódik meg. Az épület főpárkányán balusztráddal tagolt attika emeli a homlokzatot, részben takarva a tetőzetet. Az attikán az alakulótér felőli középtengelyben órát helyeztek el az Útmutatásnak megfelelően.

A Kassai útról az egyemeletes törzsepülethez két kapuépület között vezetett az út, amely körbeölelve a központi épületet az alakulótér felé vitt. A központi épület jobb- illetve baloldalán kétemeletes tiszti épületek helyezkedtek el. A baloldali épület (a mai Népegészségügyi Kar székhelye) tiszti, a jobboldali (a Kancellária egyik székepülete) pedig altiszti lak volt. A két épület külső megje-

¹¹ DMJV Polgármesteri Hivatal Mikrofilmes adattára, Kassai út 26.; B.V.2. Tüzérlaktanya

lenésben szinte azonos. A kétemeletes tiszti lakok visszafogottabb díszítést kaptak a törzsepületénél. (5. kép)

Az altiszti épület mellett, a törzsepülettől távolabbi oldalon, az 1936-os helyszínrajz tekepályát is feltüntet, amelyet valószínűleg az itt lakó altisztek használhattak szabadidejükben. Az 1879-es Útmutatás előírta 423. pontjában, hogy a „Tisztek lakóépületei a laktanya főbejáratának közelébe helyezendők; de a hol lehet, kizárólag tiszti lakásokul szolgáló épületekben azon főbejárat ne legyen, melyet ilyenül a laktanya minden lakója használ.”

A tiszti, illetve az altiszti lakoktól távolabb, a Kassai úttal párhuzamosan helyezkedtek el a legénységi épületek, amelyek mind a terület útra merőleges főtengelyére, mind saját tengelyükre szimmetrikusan épültek fel. A legénységi épületek is „ikertestvérek” voltak. Ezek két szállásépületből és az őket összekötő konyhaként és vívóteremként szolgáló épületből álltak. Az Útmutatás pontosan leírta, hogy a legénységi épületek milyen formában épülhetnek: hosszban elnyúlva, s esetlegesen egyik, vagy mindkét oldalukon kinyúló szárnyakkal. A levegő szabad áramlása miatt ezen szárnyak aránya a következő lehetett: „mindegyik szárny hosszasága legföljebb a hossztraktus egy harmadát képezze, és emellett a szárnyak egymástól a magasságuknak legalább kétszeresére vagy háromszorosára [a faltőnek (Sockel) legalsó pontjától a tetőpárkányig számítva] távol legyenek.” A legénységi épületek egyemeletesek voltak, középrizalitjuk további emeletet kapott, így hangsúlyos részévé váltak az épületnek. Az ekkoriban épült laktanyák legénységi épületeinél gyakran visszaköszön e forma. Homlokzati struktúrájuk, díszítésük a tiszti lakokhoz hasonló, de valamivel szerényebb volt.

A debreceni huszárlaktanyában az istállókat a legénységi épületek mögött, azokra merőlegesen, fésűszerűen építették fel. Az épületek párhuzamos elhelyezése és az, hogy egymástól magasságuk legalább kétszeres távolságára voltak, biztosította a szellőzést túl a kedvező benapozást is.

Az alakulótér törzsepülettel átelleni oldalán helyezkedtek el a lovardák. A Vilmos huszár laktanyában két-két nyitott, illetve fedett lovardát építettek. A fedett lovardák között a földszintes markotányos és fürdőépület állt. Ez ma – a Campuson csak „lapos”-nak hívott épület – az Egyetem Kancelláriájának III. sz. épülete.

Ezen a ponton – körbeérve a legfontosabb laktanyaépületeken – érdemes összevetni az egykori és a mai állapotokat. Elmondhatjuk, hogy a mai szemlélőnek több változás ötlük a szemébe. A korabeli helyszínrajz, és a közelmúltban készült úrfelvétel egymásra vetítése kirajzolja e változásokat. (6. kép) Az 1899-ben elkészült lovassági laktanya épületállománya a legnagyobb veszteséget a második világháborúban, illetve azt követően szenvedte el. A terület hossztenge-lyével párhuzamos középső részében elhelyezkedő lóistállók a 20. század második felére eltűntek. Egy, a Mikrofilmtárban fellelhető felvétel szerint a ma már hiányzó épületeket lebontották. Feltételezhetően a súlyos háborús károk, illetve a

szovjet használat miatt ezek az épületek nem voltak megtarthatók. Egy épületről, a nagyobbik fedett lovardáról tudjuk, hogy 1922-ben leégett. (Papp, 1997: 100.) Egyes fennmaradt iratokból az derül ki, hogy még hosszú évekig álltak a leégett lovarda falai, sőt 1936-ban azt tervezték, hogy annak felhasználásával raktárt és lövegszint építenek a honvédség számára, de mivel a város (a terület tulajdonosa) és a honvédség (a terület használója) nem jutott dűlőre a költségek tekintetében, a tervet elejtették.¹² A kisebbik fedett lovarda viszont átvészelte a nehéz évtizedeket, s 1996–1997-ben Kertai László tervei alapján megújult, illetve északnyugati oldalán, az eredeti építészeti karakterhez igazodó épületrésszel bővült. (7–8. kép) A felújítást követően – illeszkedve a Debreceni Universitas Egyesülés programjához (Kádár–Kozma, 2011., Nagy, 2012.) – Egyetemi Kulturális és Konferenciaközpontként működik az egykori lovarda. (Pilishegyi, 2005: 60–64.)

A másik szembeötlő hiány a legénységi épületek terén jelentkezik. Az eredeti helyszínrajzból kiderült, hogy a legénységi épületek is a törzsepület két oldalán páronként szimmetrikusan helyezkedtek el. Az eredeti formát épségben ma már csak a törzsepülettől jobbra elhelyezkedő, az Állam- és Jogtudományi Karnak otthont adó épületcsoport őrzi. A baloldali legénységi épület vívőtere és a törzsepülethez közelebb eső szárnya elpusztult.¹³ 1957-ben a Laktanya utca és az egykori Szabadság útja sarkán elhelyezkedő épületben, a III. kerületi tanács épületében postahivatal és sütőipari helyiségek kialakítására adtak engedélyt. (Papp, 1997: 100.) A laktanyának ezt a sarokrészét kerítés választotta el a többitől, ahol a rendszerváltásig szovjet egységek rendezkedtek be. Később ebben a sarkon található épületben kapott helyet az Egyetem Angol Tanárképző Intézete, utóbb mégis kimaradt a világbanki felújítási projektből, így a megújulásra 2010-ig várni kellett. A felújításnak köszönhetően színezésében is illeszkedik a laktanya régi építészeti karakteréhez, ugyanakkor az elpusztult legénységi szárny hiánya így még szembeötlőbb.

A Campus mai arca

Mára a laktanya egyéb kiszolgáló helyiségei eltűntek. Se az egykori istállóknak, se a szovjet időkben emelt raktáraknak, transzformátorházaknak és más, kisebb-nagyobb épületnek a nyoma nem látható. A területen az elmúlt évtizedben több nagyberuházás is megvalósult, így karaktere jelentősen megváltozott. 2002-ben, a Társadalomtudományi és Egészségtudományi Oktatási és Központ és Könyvtár (TEOK) megépítésével felszámolták a Campuson az oktatásban jelentkező

¹² DMJV Polgármesteri Hivatal Mikrofilmes adattára, Kassai út 26.

¹³ Egy 1945. október 27-én, Debrecen sz. kir. város területén háborús események folytán történt nagyobb szabású rombolásokról készült kimutatás szerint a tűzérési laktanyában a „bejárat melletti őrségi és ügyeleti tiszti épület, a város felőli legénységi épület, az istállók súlyosan rombolva” voltak. MNL HBML IV. B. 1406/b. 17156/1945

helyhiányt. Az épület több ütemben valósult meg. Elsőként a szemináriumi termeket és nagyelőadókat is magába foglaló oktatási szárny, majd a Társadalomtudományi Könyvtár épült fel. (Virágos, 2012: 398.) Majd a Kálmán Ernő és Major György által tervezett TEOK épület mellett további új épületekkel bővült a Campus.

2005 augusztusában adták át a Campus Hotelt, amely az ország első magántőkéből, PPP-konstrukcióban megvalósított diákothona. Az épületet Bán Ferenc Kossuth- és Ybl-díjas, valamint a Prima Prémium-díjas László Zoltán építésszek („A” Stúdió Kft.) tervezték, a kivitelezést a HUNÉP Universal Zrt. végezte. (Borbély, 2012: 21.) Kovács Péter és Lengyel István nevéhez fűződik a Campuson az Informatikai Kar tervezése. A 2011-ben átadott épület tömörszerű, karakteres zárt egységként jelenik meg, amely a Campus Hotel és a TEOK épületének is sajátja. A háromemeletes épület központjában aula-átriumtér vágja át az épület tömegét, kijelölve egyúttal a két bejáratot. E központi térre fűződnek fel a helyiségek.¹⁴ (9. kép)

E kortárs és századfordulós épületek ölelik körbe ma az egykori alakulótér, amely 2011-ben régen várt parkká épült át. *„Zöld Hullám (ZH) a Kassai Campuson”* – számolt be ezzel a címmel az Egyetem honlapja az új park 2011. október 17-i átadásáról. A parkot – amely az akkori Tudományegyetemi Karok és a Hallgatói Önkormányzat összefogásával épült – hallgatói pályázat után nevezték el. A beszédes név nem csak a kikapcsolódást szolgáló térformákra utal, hanem jelzi, hogy a fiatalok akár tanulásra is használhatják a területet, amihez az infrastrukturális feltételek is adóttak. A 14 ezer négyzetméter területű zöld területen asztalok, padok, díszmedence található, s a Lovardához közel eső részen egy kis színpad került megépítésre nézőtérrel, amely szabadtéri kulturális programok helyszínévé válhat.

A következő években két kisebb, de annál karakteresebb épülettel gazdagodott a Campus területe. 2013-ban a Műszaki Kar számára épült az ún. Fenntartható Épületenergetikai Demonstrációs Központ (DEM) Ferencz Marcel tervei alapján, s ugyanő tervezte Détári Györggyel együtt az Egyetem LEÓ névre keresztelt Szuperszámítógép Központját, amelyet a szomszédos épület rejt magában 2015 óta. Mindkét épület tömege az alapvető geometriai formából, a kockából bontakozik ki. Az első kocka a Campus területén, „a nyitott-zárt szerkezeti részek oppozíciójára szervezett DEM-kubus kis alapterületű, mindössze 300 m²-es. A szinte kilencosztatúvá tagolt, kétszintes belső tér földszintjén a demonstrációs és közönségkapcsolati terek, emeletén a központi műszaki irányítás egységei, valamint a mosdóblokkok találhatók.” (Hagyó, 2013: 56.) A második kocka

¹⁴ Vö. Bokrétaünnep Debrecenben – szerkezetkész az Informatikai Kar épülete. *Építészfórum*. 2010.12.04. (<http://epiteszforum.hu/node/17494>, letöltés ideje: 2012.03.27.)

fehér homlokzati reliefje „a kábel és adatforgalom, a nyomtatott áramkörök világát idézi”. (Martinkó, 2015: 53.)

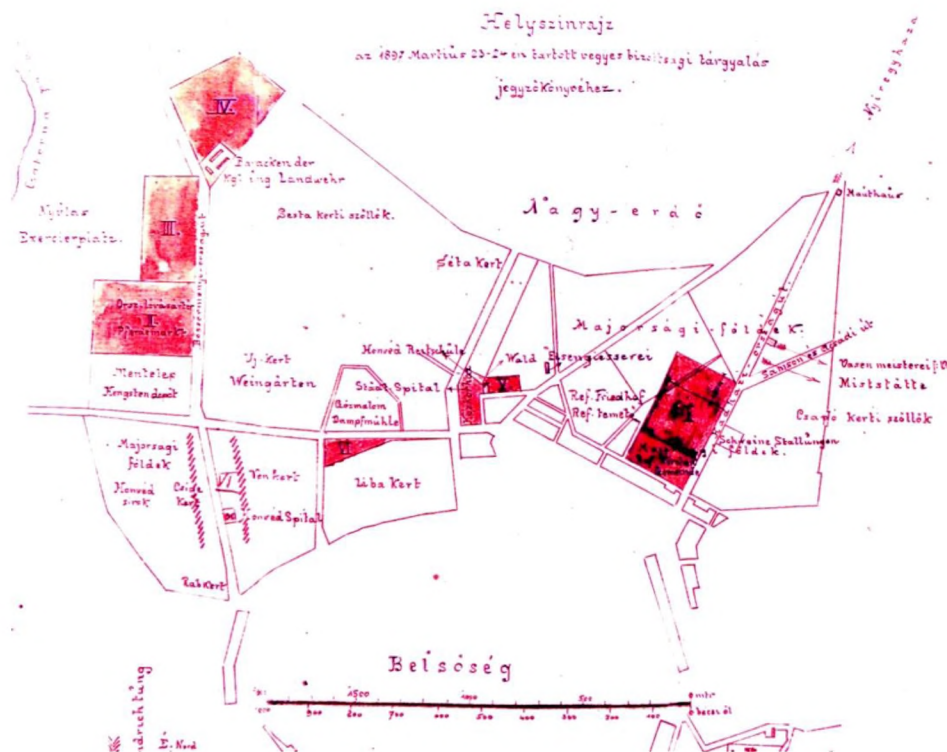
Az új épületek mellett más változások is történtek a területen az elmúlt években. Az egyik legfontosabb ezek közül a gazdaságtudományi karok integrációjával következett be, ugyanis a korábbi Közgazdaságtudományi Kar épületegyüttesét (az épen maradt, a főbejárattól jobbra eső egykori legénységi épületet) az Állam- és Jogtudományi Kar kapta meg. Ennek ünnepélyes átadására 2015. május 22-én került sor. A jogi kar korábban a Campus területén található két másik épületben működött, ezekbe a Kancellária egységei kerültek utóbb. Emellett a Hallgatói Szolgáltató Központ részére egy új ügyfélszolgálati központot alakítottak ki a főbejárattól jobbra eső egykori őrségi épületben.

Zárszó

A rendszerváltást követően a Kassai út 26. számú „telke” elcsendesedett, a katonák – most már úgy tűnik – végleg elhagyták e helyet. A következő évek szerencsés fordulatot hoztak az egykori laktanya sorsában, újra benépesült, és a régi-új Debreceni Egyetem egyik legszebb kampuszává, a „*Campus*”-szá vált. Itt talált otthonra az 2000-re egységessé váló Egyetem több új kara. A hely múltjáról azonban nem kell megfélekednünk. Sokan tudják azt, hogy a Kassai úti Campus területén korábban szovjet laktanya volt, de talán azt kevesebben, hogy eredetileg is laktanyának épült: császári és királyi lovassági laktanyának. Minderről – az épületeken túl – a környező utcák beszédes nevei is árulkodnak: Laktanya utca, Pattantyús utca és Tüzér utca.

Ma már a városkép szerves része az épületegyüttes, és meg sem kérdőjeleződik számunkra, hogy miért itt van. A fejlesztéseknek köszönhetően mára a Kassai úti Campus az Egyetem és a város egyik legkellemesebb helyévé vált, s nyitott kapuival várja a nap mint nap ide érkező hallgatókat és oktatókat egyaránt – remélhetőleg még hosszú ideig.

Képek

1. kép: A laktanya és csapatkórház elhelyezésére szolgáló
lehetséges helyszínek Debrecenben.

Részlet a bizottsági jegyzőkönyvhöz csatolt helyszínrajzról.

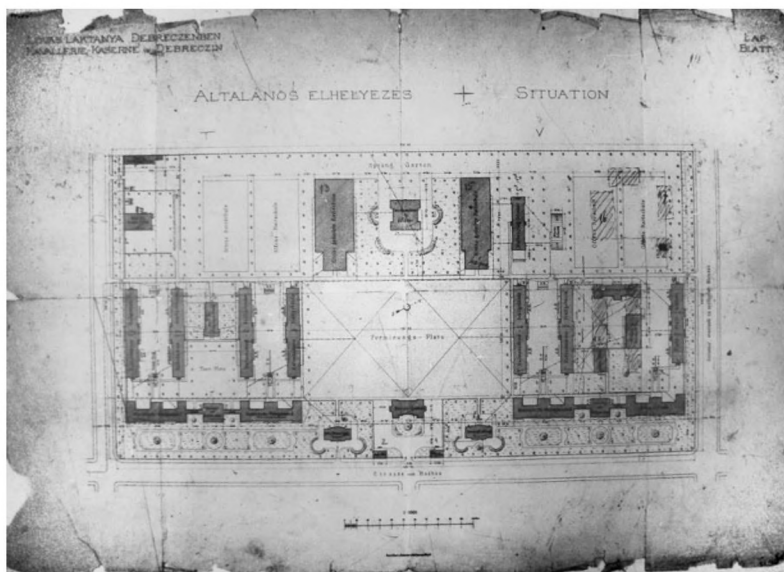
(Az eredeti alapján a képet a szerző szerkesztette.)

Az eredeti rajz forrása: MNL HBML IV.B. 1405/f. 1. d.)

2. kép A Vilmos huszár laktanya a 20. század elején.

A képet korabeli képeslap felhasználásával a szerző szerkesztette (Bakó Irén gyűjtése): <http://picasaweb.google.com/lh/photo/ILVJTocItQ076xEFFpaYmw>,
letöltés ideje: 2012.03.27.).

3. kép A debreceni lovassági laktanya általános elhelyezése. (Debrecen Megyei Jogú Város (DMJV) Polgármesteri Hivatal Mikrofilmes adattára, Kassai út 26.; é.n., feltehetően az eredeti tervekhez kapcsolt helyszínrajz az 1890-es évekből.)

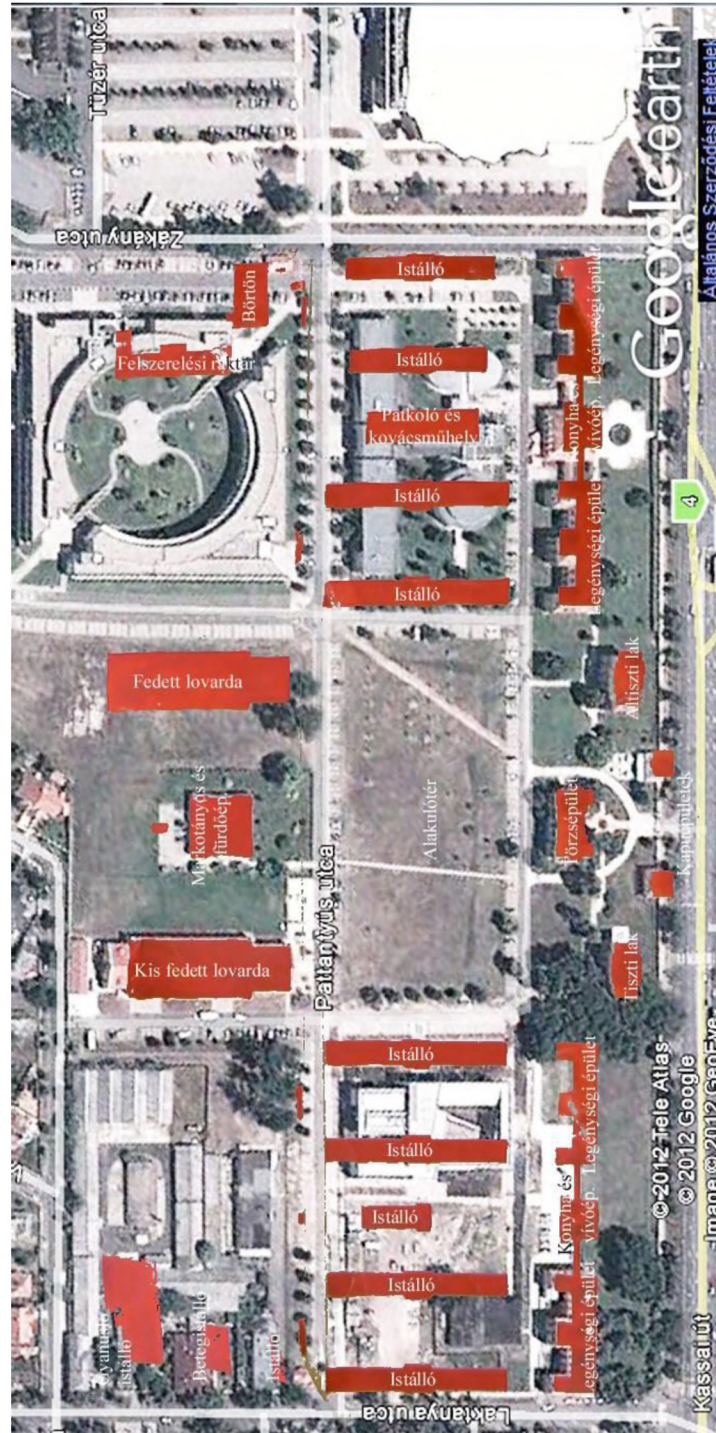

4. kép Korabeli képeslap: Tiszti kaszinó a Vilmos huszár laktanyában.
A mai Gazdasági Főigazgatóság épülete. Kép forrása: Magyar Nemzeti Levéltár
Hajdú-Bihar Megyei Levéltárának honlapja. Képeslapok a régi Debrecenről.
(<http://hbml.archivportal.hu/data/images/kepek/Kep-146.jpg>, letöltés ideje:
2012.03.27.)

5. kép Az egykori altiszti épület belső homlokzata.
(A szerző saját felvétele, készült 2005 decemberében.)

6. kép (A következő oldalon) A lovassági laktanya 1936-ban készült színezett helyszínrajza a mai Kassai úti egyetemi Campus területére vetítve. A képet a Google Earth térképe és Benkő Vincze által Debrecenben, 1936. szeptember 18-án készített, színezett, M 1:1440 méretarányú helyszínrajza (A tüzér laktanya és annak környékén lévő városi ingatlanok helyszínrajza, MNL HBML IV.B.1406/b 511. doboz), valamint a M. kir. honvéd építési osztály által Budapest, 1936. január hóban jegyzett, M 1:1000 méretarányú, Debrecen Tüzér-laktanya, Helyszínrajz adatainak (DMJV Polgármesteri Hivatal Mikrofilmes adattára, B.V.2. Tüzér-laktanya) felhasználásával a szerző készítette.

7. kép A Lovarda a felújítás alatt. (A kép forrása a Lovarda honlapja: http://www.lovarda.hu/gallery/1/01_01.jpg, letöltés ideje: 2012.03.27.)

8. kép A Lovarda mai állapotában.
(A szerző saját felvétele, készült 2012 márciusában.)

9. kép Az Informatikai Kar a Kassai út irányából.
(A szerző saját felvétele, készült 2012 márciusában.)

Felhasznált irodalom

- Borbély Tamás (szerk.), 2012: *Egyetem és építészet. A Debreceni Egyetem jelentősebb beruházásai 2000–2012*, Debrecen
- Hagyó Eszter, 2013: Üdvözlés a bázison! – Négyzet, kocka = DEM. in: *Octogon*, 2013/5. 54–56.
- Kádár Kriszta – Kozma Gábor, 2011: Az egykori szovjet katonai területek funkcióváltása Debrecenben. in: *Tér és Társadalom*, 25. évf., 2. szám, 164–179.
- Martinkó József, 2015: Mega, giga, Szuperszámítógép épülete a debreceni egyetemi kampuszon. in: *Octogon*, 2015/6. 48–53
- Megyeri-Pálffy Zoltán: Kaszárnyától a Campusig in: *Interdiszciplinaritás a régió kutatásban III.* szerk.: Bartha Ákos – Szálkai Tamás, MNL HBML, Debrecen, 2013, 93–117.
- Nagy Sándor, 2012: Universitas Egyesülés, Egyetemi Szövetség. in: *A Debreceni Egyetem története*. Főszerk.: Orosz István, Egyetemi Kiadó, Debrecen, 465–474.
- Papp József, 1997: *Debrecen város birtokkatasztere 1924–1950*. (A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár közleményei, 23.) Debrecen, 1997.
- Pilishegyi Péter, 2005: *Egyetemünk története. A debreceni felsőoktatási integráció nyolc éve 1996–2004*. Debrecen, 2005.
- Rády József Huszárbándérium honlapja:
http://www.tolnaihuszar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=65&Itemid=102 letöltés ideje: 2012.03.21.)
- Sápi Lajos, 1972: *Debrecen település- és építéstörténete*. Debrecen
- Szabó József János, 2005: *Az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje. A véderőtörvény*. (<http://www.bunker.gportal.hu/gindex.php?pg=7151859&nid=1365340>, letöltés ideje: 2012.03.21.)
- Virágos Márta, 2012: Az egyetemi könyvtár. in: *A Debreceni Egyetem története*. Főszerk.: Orosz István, szerk.: ifj. Barta János. Debrecen, 386–402.